

بررسی رابطه بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

پیمان امینی

استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

p.amini@uok.ac.ir

لقمان امینی

حسابرس ارشد مالیاتی، اداره کل امور مالیاتی کردستان

loqman.amini@yahoo.com

خلالد احمد زاده

استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

kh.ahmadzade@uok.ac.ir

ناصر حیدریان

دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه شیراز

n.hedrian1365@gmail.com

چکیده- پژوهش پیشرو، باهدف شناسایی ارتباط بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طرح و اجرا شده است. پژوهش حاضر از نظر استراتژی از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا از نوع پژوهش‌های توصیفی و از شاخه‌ی همبستگی است و به طور مشخص، مبتنی بر مدل رگرسیون است. جامعه آماری تحقیق شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران بوده و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و ۱۴۴ شرکت انتخاب شد. ابزار گردآوری اطلاعات از طریق پرسش‌نامه کتبی انجام شده است. پرسش‌نامه حاوی تعدادی سؤال درباره متغیرهای مورد سنجش از جامعه مورد مطالعه است. یافته‌های نهایی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌دار بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر ۰/۵۷۴ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات خوب ارزیابی می‌شود. ضریب تأثیر متغیر مدیریت ریسک ($B = ۰/۶۷۵$) با توجه به آماره t نشان می‌دهد و معنای آن این است که اگر یک واحد به میزان مدیریت ریسک اضافه شود مقدار ۰/۶۷۵ به نمره فرد در اجتناب از پرداخت مالیات اضافه می‌شود.

واژگان کلیدی: مدیریت ریسک، اجتناب از پرداخت مالیات و شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.

۱- مقدمه و بیان مسئله

دولت یکی از اشخاصی است که خود را در سود شرکت‌ها سهیم می‌داند و این سهم‌خواهی از سود را به شکل مالیات مطالبه می‌نماید. درآمد مالیات، یکی از مهم‌ترین درآمدهای دولت است و بخش عمده‌ای از این درآمد را مالیات اخذ شده از اشخاص حقوقی تشکیل می‌دهد. از آنجایی که اشخاص حقوقی در قیاس با اشخاص حقیقی، دفاتر و اسناد معتبری برای تهیه صورت‌های مالی نگهداری می‌کنند، توجه به شیوه‌های محاسبه و تعیین و وصول مالیات آنان ضروری است. یکی از مفاهیم مرتبط با حوزه مالیات، اجتناب مالیاتی است، اجتناب از مالیات به معنی صرفه‌جویی مالیاتی ناشی از کاهش مالیات پرداختی عمومی است که گاهی اوقات قانونی بودن آن مورد تردید است و به مفهوم تعداد معاملات برای به حداقل رساندن بدهی‌های مالیاتی به شمار می‌آید (دسای و دارماپالا، ۲۰۰۶). اجتناب مالیاتی به عنوان کاهش قابل توجه در میزان سود قبل از مالیات نیز تعریف می‌شود، اگرچه تا کنون هیچ‌گونه تعریف جامع و قابل قبولی از اجتناب مالیاتی در ادبیات حسابداری صورت نگرفته است اما می‌توان گفت اجتناب مالیاتی بیانگر یک استراتژی مستمر و پایدار در زمینه برنامه‌ریزی مالی استراتژیک است که در برگیرنده فعالیت‌های کاملاً قانونی است، مثل سرمایه‌گذاری در اوراق مشارکت دولتی که درآمد حاصل از آن معاف از مالیات است. فعالیت‌های اجتناب از مالیات اساساً تحت عنوان شیوه‌هایی برای جلوگیری از انتقال وجه نقد از سهام‌داران به سوی دولت شناخته می‌شود. این پژوهش به دنبال آن است که آیا بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات رابطه‌ای وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق:

پژوهش حاضر از چندین نقطه نظر دارای اهمیت و ضرورت انجام شدن است. مطالعه مقدماتی در مبانی نظری پژوهش مؤید این مسئله است که اجتناب مالیاتی سبب افزایش ارزش برای شرکت خواهد شد، در نتیجه پرداختن به این مباحث در حوزه سازمان به صورت پویا، یک الزام روزافزون و محیطی بشمار می‌آید و از این نظر در حوزه تئوریک و مفهومی نیازمند بررسی و تجزیه و تحلیل بیشتر است. از طرف دیگر هرچند وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش یک حدس آگاهانه و دارای مبنای مفهومی کافی است، اما در حوزه عملیاتی و آنچه به صورت عملی

مورد پژوهش قرار گرفته، مخصوصاً در منابع داخلی، مطالعه زیادی را به خود اختصاص نداده و این ضرورت مطالعه، پژوهش و تفسیر بیشتر در ارتباط با این مسئله را به روشنی آشکار می‌نماید. یکی از رسالت‌های اصلی در این پژوهش ترمیم شکاف پژوهشی در زمینه موضوع پژوهش است. در این راستا پژوهش حاضر از چند منظر ذیل حائز اهمیت است:

- شناخت فعالیت‌های دارای ارتباط با اجتناب مالیاتی. این مسئله می‌تواند در بلندمدت، پاسخگویی سازمان را به محیط رقابتی و پرتحول که به لحاظ ایجاد ارزش برای شرکت و آگاهی از روش‌های رقابتی حائز اهمیت است، بالا ببرد.

- تأکید بر اهمیت مدیریت ریسک. با در نظر داشتن اینکه، مدیریت ریسک از مباحث جدید و دارای اهمیت روزافزون در جوامع بین‌الملل است، لذا توجه به آن برای تمامی سازمان‌ها الزامی به نظر می‌رسد و از معیارهای مهم مدیریتی برای سنجش مطلوب و قابل اعتماد بودن سازمان‌ها است. بر این اساس، بررسی رابطه مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات می‌تواند، علاوه بر کمک به مدیران شرکت در نشان دادن مزایای ریسک‌پذیری مدیران در کنار کمک به اجرای اصولی و سریع‌تر آن، در بهتر نمودن دیدگاه مشتریان نسبت به این مسئله در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نقش مهمی ایفا کند.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق:

- ❖ کیم و همکاران (۲۰۱۰)، در پژوهش خود به بررسی رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک سقوط قیمت سهام پرداختند. بررسی‌های آنها نشان داد در شرکت‌هایی که اقدام به اجتناب مالیاتی کرده‌اند، ریسک سقوط آتی قیمت سهام بیش‌تر دارد. یافته‌های این پژوهش همچنین نشان داد که رابطه مثبت بین اجتناب مالیاتی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام، در شرکت‌هایی که نظام راهبری قوی‌تری دارند، ضعیف‌تر است.
- ❖ ریگو و ویلسون (۲۰۰۸)، به بررسی تأثیر فرار مالیاتی بر میزان پاداش مدیران شرکت پرداختند. آنها به این نتیجه رسیدند که اعطای پاداش و امتیازات بالقوه به مدیران بر تشویق آنها در گریز از پرداخت مالیات مؤثر است و باتوجه به رابطه مثبت بین میزان پرداخت پاداش به مدیران و فرار مالیاتی دریافتند که اعطای پاداش به مدیران جهت کاهش میزان مالیات، بهتر از رانت‌طلبی و ایجاد رابطه‌های دیگر با اشخاص ثالث جهت فرار مالیاتی است.
- ❖ دسای و دارماپالا، (۲۰۰۶) به رابطه منفی بین میزان پاداش مدیران و میزان پوشش مالیاتی اشاره کرده‌اند. این رابطه منفی ابتدا در مورد آن دسته از واحدهای تجاری صدق می‌کند که دارای حاکمیت شرکتی ضعیف هستند. پرداخت پاداش به مدیران باعث می‌شود که آنها برای اجتناب از پرداخت مالیات بیشتر تشویق شوند و عملکرد

خود را جهت اجتناب از مالیات بهبود بخشند. همچنین، آنها دریافتند، رابطه منفی بین میزان پرداخت پاداش به مدیران و اجتناب مالیاتی به دلیل ایجاد هزینه‌های نمایندگی بیانگر این مطلب است که در شرکت‌های با حاکمیت شرکتی ضعیف، میزان کاهش سپر مالیاتی در برابر تمایل به فرار از پرداخت مالیات با هم تهاتر می‌شوند.

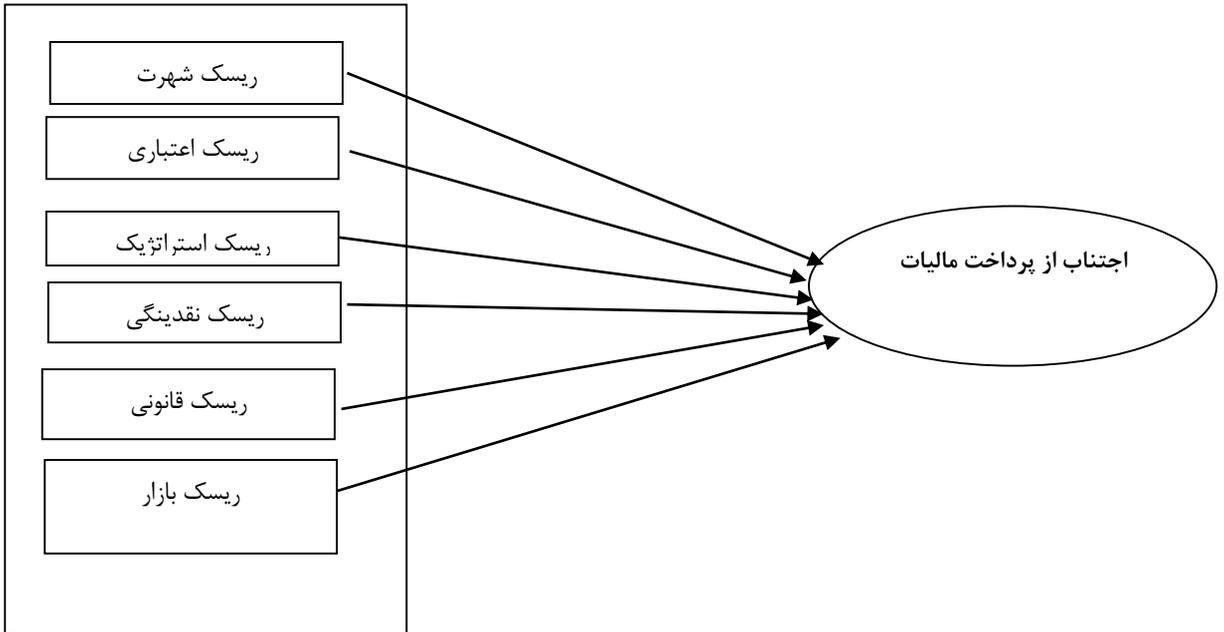
❖ گراهام و تاکر (۲۰۰۶) دریافتند که اجتناب از مالیات برای سهام‌داران دارای ارزش است و اگر برنامه‌ریزی مالیاتی یک فعالیت ارزش‌زا تلقی شود، شرکت‌ها مایل به انجام آن هستند، زیرا می‌تواند نتیجه نهایی عملکرد یک شرکت را بهبود بخشد.

❖ دیرینگ و همکاران (۲۰۰۸) طی پژوهشی روند اجتناب مالیاتی شرکت‌ها را در بلندمدت سنجیدند. آن‌ها در پژوهش خود، اجتناب مالیاتی را توانایی شرکت برای پرداخت مبلغ مالیات کمتر در بلندمدت عنوان کردند و این اندازه‌گیری را نرخ مؤثر مالیاتی بلندمدت نامیدند.

❖ علی‌اکبر حمزه‌ای (۱۳۸۲) به بررسی موردی فرار مالیاتی در صاحبان مشاغل صنف پلافروشان استان مازندران پرداخت. برای این منظور، نمونه‌ای تصادفی به حجم ۲۳۴ نفر انتخاب شد و اطلاعات متغیرهای مربوط به فرار مالیاتی و عوامل تعیین‌کننده آن در نمونه، با استفاده از روش تحلیل واریانس یک‌طرفه و روش تحلیل عاملی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که عوامل ساختاری، قانونی و سازمانی به ترتیب، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار فرار مالیاتی در این صنف هستند و از میان متغیرهای تحقیق، ضعف گردش پولی کشور، کاستی‌های نظام اطلاعات مالیاتی، پیچیدگی قوانین مالیاتی به ترتیب، بیشترین اثر را در ایجاد فرار مالیاتی پلافروشان مازندران دارند.

❖ ابراهیمی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی آثار سوء فقدان نقدینگی سهام و ریسک دوره انتظار هدف‌های خرید تا صدور ورقه سهم شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران" تلاش کرده تا با طرح فرضیات و سنجش آنها به کمک آزمون‌های آماری روند مطالعه و تحقیق به منظور دستیابی به اهداف مورد انتظار ادامه یابد. فرضیات این تحقیق به دنبال اثبات وجود و یا عدم وجود رابطه معنی‌دار میان دوره انتظار و انگیزه سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران و بالتبع آن حجم سرمایه‌گذاری‌ها در بورس اوراق بهادار تهران بوده است و به منظور تحلیل فرضیات اقدام به طرح، تنظیم و توزیع پرسش‌نامه در بورس تهران گردیده است.

مدل مفهومی تحقیق

منبع: فرتوک زاده (۱۳۹۳)

فرضیه اصلی پژوهش:

بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

فرضیات فرعی:

- بین ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

- بین چه اندازه بین ریسک اعتباری و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد

- بین ریسک استراتژیک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

- بین ریسک نقدینگی و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

- بین ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

- بین ریسک بازار و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش:

روش تحقیق این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است. در این تحقیق از نوع تحلیل همبستگی استفاده شده است. جهت گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات تحقیق موضوع، از منابع کتابخانه‌ای، مقالات، کتاب‌های موردنیاز و نیز از شبکه جهانی اطلاعات بهره‌گیری گردیده است.

-تحقیقات میدانی (توزیع پرسش‌نامه).

- جامعه آماری، روش نمونه‌گیری:

جامعه آماری تحقیق شامل ۴۸۶ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران بوده است. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و ۱۴۴ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب شد.

روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری:

جدول ۱ میزان آلفای کرونباخ پرسش‌نامه مدیریت ریسک

ردیف	عنوان متغیر	تعداد سؤالات	میزان آلفای کرونباخ	کل
۱	شهرت	۴	۰/۷۸۶	۰/۸۶۱
۲	اعتبار	۴	۰/۷۲۹	
۳	استراتژیک	۳	۰/۸۲۰	
۴	نقدینگی	۶	۰/۷۸۸	
۵	قانونی	۳	۰/۷۶۷	
۶	بازار	۶	۰/۸۶۶	

جدول ۲: میزان آلفای کرونباخ پرسش‌نامه اجتناب از مالیاتی

ردیف	عنوان متغیر	تعداد سؤالات	میزان آلفای کرونباخ
۱	اجتناب از مالیاتی	۱۱	۰/۸۱۱

با توجه به نتایج تحقیق در خصوص نرمال بودن داده‌ها، چون سطح معنی داری بالاتر از ۵۰/۰ هستند؛ بنابراین فرض نرمال بودن داده‌ها پذیرفته می‌شود و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود.

نتایج آزمون استنباطی:

فرضیه اصلی:

بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
۰/۵۷۴	همبستگی پیرسون	مدیریت ریسک
۰/۰۰۳	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از ۰/۰۵ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر ۰/۵۷۴ است؛ لذا می‌توان ادعا نمود که رابطه بین دو متغیر مدیریت ریسک و اجتناب از پرداخت مالیات متوسط ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی اول:

- بین ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
۰/۴۲۸	همبستگی پیرسون	ریسک شهرت
۰/۰۰۱	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/428$ است؛ لذا می‌توان ادعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات خوب ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی دوم:

- بین چه اندازه بین ریسک اعتباری و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک اعتباری و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
۰/۵۲۴	همبستگی پیرسون	ریسک اعتباری
۰/۰۰۱	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین ریسک اعتباری و

اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/524$ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک اعتباری و اجتناب از پرداخت مالیات خوب ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی سوم:

- بین ریسک استراتژیک و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک استراتژیک و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
$0/280$	همبستگی پیرسون	ریسک استراتژیک
$0/001$	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین ریسک استراتژیک و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/280$ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک استراتژیک و اجتناب از پرداخت مالیات ضعیف ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی چهارم:

- بین ریسک نقدینگی و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک نقدینگی و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
$0/471$	همبستگی پیرسون	ریسک نقدینگی
$0/001$	سطح معنی داری	

تعداد	۱۴۴
-------	-----

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه ریسک نقدینگی و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/471$ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک نقدینگی و اجتناب از پرداخت مالیات خوب ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی پنجم:

- بین ریسک بازار و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک بازار و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		ریسک بازار
$0/464$	همبستگی پیرسون	
$0/001$	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین ریسک بازار و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/464$ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک بازار و اجتناب از پرداخت مالیات خوب ارزیابی می‌شود.

فرضیه فرعی ششم:

- بین ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات

اجتناب از پرداخت مالیات		
۰/۳۷۸	همبستگی پیرسون	ریسک قانونی
۰/۰۰۳	سطح معنی داری	
۱۴۴	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا، چون سطح معنی داری کوچک‌تر از $0/05$ است و نتیجه آن این است که فرض H_0 تایید نشده و فرض H_1 که همان فرضیه پژوهش بوده و مبنی بر وجود رابطه معنی دار بین ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقدار ضریب همبستگی بین دو متغیر $0/378$ است؛ لذا می‌توان اذعان نمود که رابطه بین دو متغیر ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات ضعیف ارزیابی می‌شود.

پیشنهادها مبتنی بر یافته‌های فرضیه‌های تحقیق

در این بخش بر اساس رابطه شناخته شده بین متغیرهای تحقیق، یافته‌های به دست آمده از فرضیه‌های تحقیق و انطباق آنان با ادبیات بیان شده مدنظر است.

- با استفاده از یک نمونه از شرکت‌های استفاده‌کننده از انواع ریسک، به شواهد مستقیم و غیر مستقیمی دست یافتیم که نشان می‌دهد انگیزه اجتناب مالیاتی در نتیجه استفاده از ریسک است. به طور مشخص تجربه شرکت‌ها از طریق اجتناب مالیاتی افزایش ریسک را نشان داده است.

- در مجموع با مطالعه شرکت‌های نمونه شواهد تجربی زیادی مبنی بر تسهیل اجتناب مالیاتی توسط شرکت‌های استفاده‌کننده از ریسک فراهم کردیم که با دیدگاه داناهاو (۲۰۱۱) سازگار است. نتایج نشان می‌دهد استفاده از ریسک یک فرصت منحصربه‌فرد برای کاهش بار مالیاتی برای شرکت‌ها فراهم می‌کند به طوری احتمال خیلی کمی دارد که توسط مقامات مالیاتی تشخیص داده شود. براین اساس این تحقیق دو پیامد مهم برای تصمیم‌گیری‌های سیاسی در آینده دارد. اول اینکه انجمن نویسندگان مالیات در تلاش‌اند تا تناقص، عدم تقارن و عدم قطعیت در سیستم گزارشگری مالیات جاری را برای انواع ریسک از جمله ریسک قانونی بهبود بخشند (ویس باچ، ۲۰۰۵). خیلی اهمیت دارد و آگاه می‌شوند از اینکه چگونه یک پاسخ تدریجی برای نوآوری مالی منجر به افزایش احتیاط و قابلیت انعطاف می‌شود. همان‌طور که نشان داده شد. شرکت‌های تهاجمی مالیاتی میل

شدیدی برای استفاده از ریسک و به احتمال زیاد استفاده از چنین کاستی به نفع کامل خود دارند. دوم اینکه هیچ شواهدی مبنی بر اینکه برنامه‌ریزی مالیاتی مبتنی بر ریسک در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی یافت نمی‌شود که این سؤال را که آیا مقامات مالیاتی اطلاعات کافی برای تعیین چنین رفتاری دارند افزایش دهد. در این تحقیق ارتباط بین اثرات مدیریت ریسک بر اجتناب از پرداخت مالیات در میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شد. لذا نتایج آزمون فرضیه اصلی که بیانگر وجود ارتباط مثبت و معنادار بین مدیریت ریسک است بر مبنای نتایج حاصل از آزمون‌های فرضیه فرعی تعیین می‌شود. نتایج تحلیل آماری حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول نشان داد که بین ریسک شهرت و اجتناب از پرداخت مالیات رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. این یافته مبین آن است که به کارگیری و استفاده از ریسک شهرت منجر به صرفه جویی مالیاتی می‌شود به عبارت دیگر شرکت‌هایی که از ریسک بازار استفاده می‌کنند نسبت به شرکت‌هایی که چنین ریسکی را به کار نمی‌برند بیشتر از پرداخت مالیات‌ها اجتناب می‌کنند. نتایج حاصل از تحلیل آماری فرضیه دوم نشان داد که بین ریسک قانونی و اجتناب از پرداخت مالیات رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به این معنی که با افزایش به کارگیری ریسک قانونی، صرفه جویی مالیاتی افزایش می‌یابد به عبارت دیگر شرکت‌هایی که از ریسک قانونی و ریسک نقدینگی استفاده می‌کنند نسبت به شرکت‌های دیگر بیشتر از پرداخت مالیات اجتناب می‌کنند. همچنین انواع متغیرهای کنترلی شامل انگیزه مدیریت ریسک، انگیزه اجتناب از پرداخت مالیات، بر پرداخت مالیات تاثیر دارد.

از آنجایی که مالیات مهم‌ترین منبع درآمدی هر کشور محسوب می‌شود و پیشرفت و بقای هر کشوری در گرو افزایش منابع و اعتبارات است و همچنین با توجه به اینکه مدیران مالی که توسط شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران شامل مدیریت ریسک و انواع ریسک‌های درون‌سازمانی و برون‌سازمانی استفاده می‌شوند انگیزه شرکت‌ها را برای صرفه جویی مالیاتی افزایش می‌دهند؛ لذا پیشنهاد می‌شود مدیران ضمن بررسی و شناسایی اثرات اقتصادی که منجر به اجتناب مالیاتی توسط شرکت‌ها می‌شود مودیان مالیاتی را در امر شناسایی این علل یاری رسانند.

پیشنادهایی برای محققین آتی:

- به محققین بعدی پیشنهاد می‌شود این تحقیق را در دوره زمانی بعدی تجدید نمایند تا نتیجه تغییرات انجام گرفته به واسطه اجتناب مالیاتی در سازمان روشن شود.

- بررسی رابطه بین اندازه یا بزرگی سازمان و میزان مدیریت ریسک به محققان بعدی پیشنهاد می‌شود.
- بررسی رابطه بین میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اجتناب مالیاتی به محققان پیشنهاد می‌گردد.
- بررسی رابطه بین میزان مدیریت ریسک و عملکرد مالی به محققان پیشنهاد می‌گردد.

محدودیت‌های تحقیق

- یکی از مشکلات و موانعی که تقریباً همه تحقیقات میدانی با آن مواجه می‌شوند مشکل جلب اعتماد آزمودنی‌ها است، بدین معنی که آزمودنی‌ها بنا به دلایل مختلف نسبت به انجام چنین تحقیقاتی سوءظن دارند و از پاسخ‌دادن به سؤالات طفره می‌روند و در صورت پاسخ‌دادن پاسخ‌های غیرصادقانه می‌دهند البته این به توانایی محقق در جلب اعتماد آزمودنی‌ها بستگی دارد و در این تحقیق سعی در آن بود که تا آزمودنی‌ها نسبت به این تحقیق کاملاً توجه کردند وجود عدم اعتماد به حداقل برسد.
- متغیرهای مداخله‌گر و ناخواسته همواره برای انجام تحقیقات در حوزه علوم انسانی ایجاد مزاحمت می‌کند. در این پژوهش نیز سوگیری، ارزش‌های حاکم بر رفتار آزمودنی‌ها، شرایط اجتماعی، فرهنگی آزمودنی‌ها و ... متغیرهایی هستند که به‌دوراز حوزه کنترل محقق تأثیرات سوء خود را بر فرایند و نتیجه تحقیق خواهند گذاشت.

منابع

منابع فارسی:

- اقبال‌نیا، محمد (۱۳۸۴)، طراحی مدلی برای مدیریت ریسک سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از مفهوم ارزش در معرض ریسک، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه شهید بهشتی.
- کریمی، مریم (۱۳۸۶)، بهینه‌سازی پرتفوی با استفاده از مدل ارزش در معرض خطر VaR در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه الزهراء.
- مشایخ‌شهناز، اسماعیلی مریم. کیفیت سود و برخی از جنبه‌های اصول راهبردی در شرکت‌های بورس. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۵؛ ۴۵: ۲۵-۴۴.
- نمازی محمد. تأثیر ساختار مالکیت بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۷؛ ۱۵(۵۳): ۸۳-۱۰۰.
- بورس اوراق بهادار تهران (۱۳۸۸)، «گزارش امکان‌سنجی راه‌اندازی بازار مشتق (قرارداد آتی سهام)»، معاونت مطالعات اقتصادی و توسعه بازار.

- پورحیدری، امید، فدوی، محمدحسن، امینی نیا، میثم (۱۳۹۲) " بررسی تأثیر اجتناب از پرداخت مالیات بر شفافیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال چهاردهم، شماره ۵۲، بهار ۱۳۹۳، ص ۶۹-۸۵.
- پورحیدری، امید، امینی نیا، میثم، فدوی، محمدحسن (۱۳۹۳) " بررسی تأثیر اجتناب از پرداخت مالیات بر هزینه سرمایه سهام عادی"، فصلنامه برنامه ریز و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۳، پاییز ۹۳، ص ۱۹۰-۱۷۳.
- جوادیان محمدرضا (۱۳۸۶)، مروری بر ابزارهای مشتقه و به کارگیری آن‌ها در بازار ایران - اخبار اقتصادی - تهران - ۸۶/۵/۲۵.
- عزیزی، احمد (۱۳۷۷) " بازار سلف ارز، موانع و مشکلات ایجاد آن در ایران " مقاله ارائه شده در نهمین همایش بانکداری اسلامی.
- فطانت، محمد و آقاپور، ابراهیم سال ۱۳۸۰ " اوراق اختیار معامله در بازار سرمایه ایران " مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.
- سروستانی، امیر (۱۳۹۱)، " بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت و نوع مالکیت با نرخ مؤثر مالیات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حسابداری از دانشگاه مدیریت دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- کشت کاری، معصومه، علوم یزدی، حمیدرضا، (۱۳۹۲)، «ساختار و چالش‌های حقوقی قرارداد اختیار معامله»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، سال ۵، شماره ۸، ص ۱۴۸-۱۲۳.
- مهران، ساسان، سیدی، سید جلال، (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه اجتناب مالیاتی و اختلاف مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، مجله تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۲۴، ص ۷۵-۵۰.
- میهنی، مریم، «مدیریت ریسک با استفاده از ابزارهای مشتقه و الگوی تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها»، کارشناس اداره تحقیقات و کنترل ریسک بانک سپه
- مرادی، مهدی، (۱۳۸۶)، «اوراق اختیار معامله، قراردادهای تحویل آتی و قراردادهای اسلامی مشابه آنها»، مجله توسعه دانش و توسعه (علمی - پژوهشی)، نیمه دوم سال ۸۶.

منابع لاتین:

- Michael S. Gibson, ' The Implications of Risk Management Information Systems for the Organization of Financial Firms', 1997. <http://ideas.repec.org/p/fip/fedgif/632.html>
- lim, s; matolcsy, z, and chow, d. (2007). The association between board Composition and different types of voluntary disclosure. *European accounting Review*. Vol. 16, no. 3, pp. 555-583.
- rozeff, m. (1982). Growth, beta and agency costs as determinants of dividend Payout ratios. *The journal of financial research*. Vol. 5, no.3, pp. ۲۴۹-۲۵۹.
- Audit committees, and management earning forecasts: an empirical analysis. *Journal of accounting research*. Vol. 43, no. 3, pp. 453-486.
- Krivogorsky, V. (2006). Ownership, board structure, and performance in continental Europe. *The International Journal of Accounting*. 41, 176-197.
- Lipton, M. & Lorsch, J. W. (1992). A Modest Proposal for Improved Corporate Governance?. *Business Lawyer*. 48, 59-77.
- Yermack, D. (1996) Higher market valuation of companies with a small board of directors. *Journal of Financial Economics*. 40, 185-211.
- Jorge Farinha, Luis Filipe Viana. Board Structure and Modified audit opinions'. *International Journal of Auditing* 2006; 13(3): 237-258.
- Artzner, P., Delbaen, F., Eber, J.M., & Heath, D. (1999). "Coherent Measures of Risk". *Journal of Mathematical Finance* , 9, 203-228.
- Rockafellar, R.T.& Uryasev, S. (2000). "Optimization of conditional Value-at-Risk". *Journal of Risk*, 2(3), 21-41.
- Auerbach, A., Hines, J., Slemrod, J. (Eds.), *Taxing Corporate Income in the 21st Century*". Cambridge University Press, New York, 345-383.
- Bartram, S., G.W. Brown, and F. Fehle. 2009. International evidence on financial derivatives usage. *Financial Management* 38 (1): 185-206.
- Dyr eng, S. D. Hanlon, M & Maydew, E. L.(2009). The Effects of Executives on Corporate Tax Avoidance . Working Paper. Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=1158060>.

- Desai, M., and D. Dharmapala. (2009). "Corporate tax avoidance and firm value". *Review of Economics and Statistics* 91, 537–546.
- Dhaliwal, D., C. Gleason, and L. Mills. (2004). "Last-chance earnings management: Using the tax expense to meet analysts' forecasts". *Contemporary Accounting Research*, 21 (2): 431–459.
- Goh , B. W. Lee, J. Lim, CH. Y & Shevlin, T.(2013). The Effect of Corporate Tax Avoidance on the Cost of Equity. Working Paper. Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=2237742>.
- Graham, J. and C. W. Smith, Jr. 1999. Tax incentives to hedge. *Journal of Finance* 54: 2241-2262.
- Gravelle J. G. (2013). "Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion". Congressional research service, 8-13.
- Hanlon, M. (2003). "What can we infer about a firm's taxable income from its financial statements?". *National Tax Journal*, 56 (4): 831–863.
- Hanlon, M., and S. Heitzman. (2010). "A review of tax research." *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2-3): 127–178.
- Hanlon., M., and S. Heitzman. (2010). " A review of tax reserch ." *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2-3): 127-178.
- McGuire, Sean T., Thomas C. Omer and Dechun Wang. (2012). "Tax Avoidance: Does Tax-Specific Industry Expertise Make a Difference?" *The Accounting Review*, 87 (3): 975–1003.
- Mills, L. F. and Kaye J. Newberry. (2001). "The Influence of Tax and Nontax Costs on Book Tax Reporting Differences: Public and Private Firms". *The Journal of the American Taxation Association*, 23(1): 1-19.
- Slemrod, J (2004), " The Economics of Corporaye Tax Selfishness", *National Tax Journal*, 57.